

Julijonas Lindė-Dobilas, kurio niekas necitavo ir niekas neskaitė

G i n t a r a s L A Z D Y N A S

Šiaulių universitetas

Pagrindiniai žodžiai: *tautos dvasia, romanas, vertybės, „dvasios istorijos“ mokykla, kultūrinis mentalitetas, viduramžiai, Renesansas, meno srovės, naujieji laikai, kultūra, meno esmė.*

Julijonas Lindė-Dobilas, rašytojas, literatūros kritikas, kunigas, pedagogas, ilgametis Panevėžio berniukų gimnazijos direktorius, buvo iškili savo laiko asmenybė, lietuvių literatūros istorijai nusipelnęs kaip pirmojo lietuvių psichologinio ir socialinio romano *Blūdas* (1912) autorius. Tapęs literatūros mokytoju jis išžengė į naują kultūrinės veiklos sritį – estetiką ir čia paliko ryškų pėdsaką, sukūręs savitą antropologinę kultūros istorijos teoriją. Tokie nuopelnai, atrodo, turėjo suteikti teisę Dobilui užimti deramą vietą jei ne lietuvių literatūros olimpo viršūnėje, tai bent jau papėdėje. Tačiau buvo priešingai. Kaip netikėtai pripažino Juozas Keliuotis, jo gimnazijos mokytojas buvo originalus rašytojas ir subtilus kritikas, bet „nebuvo populiarus rašytojas. Laikraščiai dėl jo nesiginčijo. Kritikai jo necitavo ir nelygino su kitais. Platesnės masės jo neskaitė, net nežinojo apie jo buvimą. Jis nebuvo laikomas nei „veikėju“, nei „kovotoju“, nei „pranašu“. Nė viena grupė jo nesisavino ir dėl jo nesivaržė“ (K e l i u o t i s 1997, 222).

Savo kalboje atidarant 1935 metų rašytojų susirinkimą Vincas Mykolaitis-Putinas, tuo metu plušėjęs prie *Naujosios lietuvių literatūros* pirmo tomo, *Blūdo* autorių pavadino sąmoningiausiu idealizmo skelbėju, „kurio visas literatūrinis veikimas buvo pagrįstas lietuviškojo charakterio reiškinių ieškojimu bei komentavimu ir lietuviškojo tautinio renesanso skelbimu“ (M y k o l a i t i s - P u t i n a s 1962, 84). Daugelis kritikų nuo Juozo Ambrazevičiaus iki Vytauto Kubiliaus pastebėjo vidinės giminystės ryšį tarp Dobilo *Blūdo* ir Putino *Altorių šešėly*, pats Dobilas su dideliu entuziazmu sutiko Putino romaną, žymėjusį, anot Dobilo, renesanso išgalėjimą lietuvių kultūroje, o Ambrazevičius visai pamatuotai nutiesė kultūrinės tradicijos tiltą tarp abiejų romanų: „Kai Dobilo Bajoriūnas tikisi išauklėsiąs savo sūnų kunigu, tai pamanai, kad tas jo sūnus ir yra Putino kunigas Vasaris“ (A m b r a z e v i č i u s 1934, 526). Tačiau kai 1936 m. Putinas išleidžia 420 puslapių *Naująją lietuvių literatūrą*, „sąmoningiausiam idealizmo skelbėjui“ neatsiranda vietos nei tarp Vaižganto, Šatrijos Raganos ar Lazdynų Pelėdos, nei tarp daugybės marginalinių rašytojų, tokių kaip Jonas Žilius-Jonila, Margalis, Dagilėlis, Dėdė

Atanasas, kuriems Putinas skiria nuo kelių iki keliolikos puslapių. Dobilo pavardė šmėsteli vos keturis kartus.

Taip jau lemingai sutapo, kad Ambrazevičiaus straipsnis „Dobilas: tarp rašytojo ir filosofo“, kuriame pateikta pirmoji ir ilgas dešimtmečius vienintelė rimtesnė rašytojo estetinių pažiūrų analizė, pasirodė tik 1934 m. *Židinio* žurnalo 12 numeryje, pora savaitių po Dobilo mirties gruodžio 2 d. Rašytoją Ambrazevičius labai pagarbiai pristato kaip vidaus žmogų, kuris daug skaitė, galvojo, jautė ir be paliovos ieškojo žmogaus, tautos, meno esmės (Ibid., 520). Ambrazevičius pirmasis pabando atkurti vieningą Dobilo pasaulėvokos modelį, grįstą savita, estetikos straipsniuose nugludinta antropologine kultūros istorijos teorija, ir retrospektyviai jį pritaiko *Blūdo* interpretacijai.

Didieji politiniai perversmai nepaaiškino Dobilo nepopuliarumo priežasčių. Akivaizdu, kad šios priežastys nebuvo nei politinės, nei pasaulėžiūrinės. Kaip kitaip paaiškinti, kodėl 1972 metų *Lietuvių literatūrinės kritikos* chrestomatijos autorius, galėjęs vien dėl ideologinių motyvų atmesti kunigą idealistą Dobilą, netikėtai labai pagarbiai pripažino, kad Dobilas pasižymėjo aukšta estetinė kultūra, o lietuvių literatūrą vertino „plačiu, europiniu mastu, siejęs atskirus jos reiškinius su bendrosiomis meno filosofijos problemomis“, ieškojo joje „bendraeuropinio literatūros proceso dėsningumą“ (Llk, 33, 34). O štai atgavus žodžio laisvę kritikai neskubėjo, kaip buvo galima tikėtis, Dobilo kelti ant pjedestalo. Priešingai, Albertas Zalatorius, tarsi tik ir laukęs patogaus momento pareikšti savo nuomonę, iškart nurašė *Blūdą*, kaip nevykusį eksperimentą (Z a l a t o r i u s 1995, 83), nors 1979 m. *Lietuvių literatūros istorijoje* jis pats *Blūdai* pripažino tam tikrą estetinę vertę. 2002 m. Dobilo 130-ųjų gimimo metinių jubiliejui skirtoje konferencijoje Aušra Jurgutienė kritiškai atsiliepė ir apie Dobilo estetikos eksperimentus (J u r g u t i e n ė 2003, 77), nors kartu paaiškėjo, kad dalis kritikų vis dar tikisi atrasti iki šiol paslėptus tiek *Blūdo*, tiek ir jo estetikos darbų perskaitymo kodus.

Tyčia ar netyčia Dobilas ignoruojamas ir nepastebimas? Kuo jis nusipelnė tokį abejingumą? Kodėl Dobilo požiūris į pasaulį, tautą, literatūrą lietuviams liko svetimas ir kodėl kaip retas kuris kitas lietuvių autorius Dobilas buvo išstumtas į lietuvių literatūros fermentavimosi užribį?

Į užmarštį Dobilą stūmė ne pasaulėžiūriniai ar politiniai, o grynai pasaulėvokiniai ir ypač lietuviškos kultūrinės savimonės veiksniai. Dėl to visų pirma kaltas yra Dobilo kultūrinio mentaliteto savitumas. Dobilas tartum perima estafetę iš Jurgio Zauerveino, kuris taip ir nepriėjo lietuvių kultūroje, susigiminiuoja su Vydūnu ir tęsia savo veiklą kaip tikrai sąmoningiausias idealistas. Jis kuria idealistinę kultūrinę lietuvių tautos koncepciją, kurios pamatinė idėja skelbia, kad „ne materija duoda dvasiai formas, bet dvasia pati susidaro jas sau, naudodamasi laisvai, pagal savo norą, materiją ir verždamasi iš jos į tyrosios dvasios karalystę“ (L i n d ė - D o b i l a s 1996, 345). Tai reiškia, kad tiek Vakarų Europos kultūra, tiek ir dabartinė Lietuvos būsena yra ne kas kita, kaip tų tautų dvasios objektyvacijos formos. Norėdama pasiekti Vakarų kultūros lygį Lietuva turi eiti vieninteliu įmanomu keliu – brandinti savo tautos dvasią, kuri kol kas generuoja tik gana primityvias formas. Mechaninis svetimų formų kopijavimas nesukuria atitinkamo

turinio. Dvasinė branda nėra pasiekiamą kova, nukreipta į išorę, nugalint išorinius priešus. Ši kova vyksta viduje, įveikiant save pačius ir savo pačių primityvumą. Ši nuostata pozityvizmo idėjų išmaitintiems lietuvių kultūrininkams skambėjo kaip svetima nesuprantama kalba, todėl jos nebuvo klausomasi, ji nebuvo išgirstama ir į ją nebuvo atsakoma.

Tokią žmonijos istorijos filosofinę koncepciją XVIII a. pabaigoje suformulavo Johannesas Herderis, kurio idėjas vėliau perėmė ir išplėtojo vokiečių romantikai Friedrichas Schlegelis, Novalis, Friedrichas Schellingas ir Arthuras Schopenhaueris. Ilgainiui iš jų susiformavo lietuviams beveik nepažįstama vokiečių „dvasios istorijos“ mokykla, iš kurios Dobilas ir pasiskolina savo metodologines nuostatas (Jurgtienė 2003, 47). Kadais Zauerveinas bandė kalbėti šios mokyklos kalba, bet liko nesuprastas. Zauerveino ir Jono Mačio-Kėkšto polemika „dvasios ir medegos“ klausimu *Aušroje* 1885–1886 m. parodė, kad idealistinis mąstymas lietuviams iš esmės yra svetimas, nes, kaip tiksliai pastebėjo Keliuotis, dvasios primatą lietuviai pakeičia svajonės ir nesamo pasaulio ilgėjimosi primatu ir paskelbia jį idealizmu. O šis pasaulis matuojamas ekonominiais ar politiniais, filosofinio pozityvizmo ar praktinio materializmo ir niekada dvasiniais išmatavimais. Visais laikais lietuviams artimesnis buvo bent jau prancūziškasis pasaulėvaizdis, ateinantis per lenkų ir rusų kultūras ir jų adaptuotas, o ne vokiškasis, nors Lietuva iš Vakarų ir Rytų ir buvo apsupta vokiškos (bet protestantiškos) kultūros kraštų.

Zauerveinas vokiečių, jį suformavo protestantiškoji vokiečių kultūra. O kaip nutiko, kad idealizmo nebrandinančioje dirvoje išaugo toks vokiškas „svetimkūnis“ su zauerveiniška pasaulėvoka kaip Dobilas? Kas išugdė jo galią dvasios primato nepainioti su svajonės primatu?

Iš Dobilo gyvenimo matome, kad nuo 13 iki 19 metų, t. y. tuo metu, kai formuojasi jauno žmogaus pasaulėvokos pamatai, Julijonas kremta mokslus Latvijoje (Kuržemėje). Už tai jis turėtų būti dėkingas savo silpnai sveikatai, kuri neleido jam mokytis Joniškėlyje, ir Lindžių giminaičiui Kuldygos klebonui Tomui Paltarokui, kuris jaunąjį Julijoną 1885 m. išsivežė su savimi į Kuldygą ir dvejus metus intensyviai mokė vokiečių kalbos. 1887 m. Julijonas įstojo į Kuldygos vokiečių gimnaziją, išlaikomą vokiečių baronų, ir mokėsi joje iki 1891 m. Tuo metu jis jau galėjo skaityti vokiečių, latvių, lenkų ir rusų kalbomis.

Kitas svarbus momentas yra 1898 m. prasidėjusi Julijono kunigystė, kurią jis pasirenka ne iš pašaukimo¹, o tenkindamas tėvų norus, tad iš karto užmegzdamas „kunigo ir poeto“ konfliktą, suteikusį galimybę labai autentiškai pasverti kunigystės uždedamos naštos laisvai žmogaus prigimčiai svorį bei poveikį². Su trumpomis pertraukomis beveik visi Dobilo kunigavimo metai taip pat prabėgo Latvijoje.

¹ Dar būdamas klierikas, Gabrielės Petkevičaitės-Bitės nusistebėjimu, Dobilas nerodė didelio potraukio kunigybei ir Bažnyčios atžvilgiu reiškė labai liberalias ir kritiškas pažiūras.

² Povilas Tautvaiša, savo dėdės namuose galėjęs atidžiai stebėti Dobilą, buvusiam jo mokinui Rapolui Šalteniui laiške pasakojo, kad „Kun. Lindė visur reiškė liberališką mintį <...>. Savo pažiūromis į religiją jis taip skyrėsi nuo kitų, kad jam patardavo mesti sutaną, o tai jį galutinai įpykindavo ir versdavo karščiuotis. Jei neklystu, tai jis buvo šalininkas bavarų „altkatholische Kirche“ mokymo ir nepripažino celibato“ (Šaltenis 1990, 48).

Rapolas Šaltenis ypač svarbiu laikė Pilbergės (Feliksburgas / Pilsberga, nuo 1925 m. Jūrkalnė) laikotarpį (1902–1907), kada Dobilas subrendo literatūriniam darbui. Dobilą sužavėjusi Pilbergė buvo mažas žvejų kaimelis, nepaprasto grožio gamtos kampelis, išsidėstęs ant aukšto Baltijos jūros kranto. Jame gyveno saviti žmonės, aplinkinių vadinami suitais, keistą pravarde gavę po to, kai XVII a. pradžioje jų protėvius liuteronus jėzuitai sugražino į katalikybę. Kelis šimtmečius jie gyveno nuo kaimynų liuteronų izoliuotą gyvenimą. Kunigaudamas Pilbergėje Dobilas užmezgė pažintį su garsia baronų Lilienfeldų gimine, „kurių namuose buvusi didelė biblioteka, daug vertingų paveikslų ir muzikos“ (Šaltenis 1990, 55). Baronas Otto von Lilienfeldas netoli nuo savo dvaro prie Sakos upės žiočių 1879 m. įkūrė naują uostą, kurį savo brolio garbei pavadino Paulshafenu (dab. Pavilosta). Paulius garsėjo ne tik tuo, kad buvo Kuržemės gubernatorius, bet ir kaip sociofiziologijos mokslo pradininkas. Sakashauzene Dobilas gavo retą progą prisiliesti prie turtingos dvaro bibliotekos ir originalo kalba skaityti vokiečių filosofus bei rašytojus (Immanuelį Kantą, Friedrichą Nietzsche, Johanną Goethe, Friedrichą Schillerį). Tiesa, Sakos dvarą maištininkai supleškino 1905 m., o Paulius von Lilienfeldas mirė dar 1903 m.

Likimo dovaną Dobilas mokėjo vertinti ir didžiavosi tuo, kad jis būsiąs „ar tik ne laimingiausias iš visų savo tautiečių“, apie 20 metų išgyvenęs poeto Janio Rainio tėvynėje ir turėjęs „užtektinai progos jo tautos dvasiai pažinti“ (Lindė-Dobila 1996, 78). Mokymasis vokiečių kultūrinės tradicijas puoselėjamoje gimnazijoje ir ilgas gyvenimas liuteronų dominuojamoje Latvijoje ne tik suformavo gerokai platesnį nei daugumos tuometinių lietuvių kūrėjų kultūrinį akiratį, apribotą rusiškos ir lenkiškos lektūros, bet ir išugdė didžiulę toleranciją kitaminčiams ir kitatikiams, kurią pastebėjo net ideologiniai rašytojo priešininkai (Korsakas 1983, 793–794).

Ir pagaliau trečiasis momentas – 1922 m., kai atsisakęs kunigo pareigų, Dobilas pradėjo literatūros mokytojo karjerą Panevėžyje, ir todėl buvo priverstas profesionaliau gilintis į literatūrinius reiškinius. Ieškodamas mokslinės literatūros Dobilas kreipiasi į vokiečių leidėjus, iš kurių perkasi ir prenumeruoja knygas bei žurnalus. Net ir H. A. Taine’ą ar B. Croce Dobilas skaito vokiškai. Taip jį pasiekia ir „dvasios istorijos“ mokyklos atstovo Oscarą Walzelio redaguojami žurnalai.

„Dvasios istorijos“ mokyklos pradininkas Wilhelmas Dilthey’us ir jo sekėjas Oscaras F. Walzelis iškelia žmonijos (ir tautos) kokybinio dvasinio kitimo idėją, o atskiras istorines epochas – viduramžius, renesansą, naujuosius laikus – suvokia kaip skirtingas tos dvasios kokybės fazes. Iš Walzelio Dobilas perima vieną pamatinių savo idėjų: „renesansas ne tiek reiškias susipažinimą ir tyrinėjimą antikos kultūros, kiek žmogaus dvasios perauklėjimą, jos tam tikrą persiformavimą“ (Lindė-Dobila 1996, 101). Kol pasiekė naujuosius laikus, Europa perėjo visas privalomas dvasinio vystymosi pakopas, todėl ir Lietuvos laukia ilgas ir sunkus brandos kelias: „Taip ir mes,– sako Dobilas,– kurie toli gražu dar iš viduramžio neišėjome, tik per renesansą duris į civilizaciją atidarysime“ (Ibid., 36), „iš viduramžių, visai neragavusi renesanso, nė viena tauta neperšoks į naujuosius laikus“ (Ibid., 121).

Per iškiliausius visuotinės literatūros vardus – Homerą, Dante, Shakespeare’ą, Goethe – Dobilas braunasi prie grožinės kūrybos esmės. Jis paruošia kultūrinį kontekstą, į kurį įveda lietuviškus duomenis ir, kaip ir Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė³, gauna liūdną rezultatą: lietuvių kūrėjų silpnumas rėžia akį, o pati Lietuva vis dar kapstosi tarp viduramžių ir renesanso, toli atsilikusi nuo naujųjų laikų. Akivaizdus lietuvių kultūros atsilikimas Dobilas nevertė isteriškai piktdžiugiauti ar mazochistiškai plaktis, bet skatino, atsižvelgiant į europietiško patyrimą, ieškoti realaus išsigelbėjimo kelio, kuris vestų į tautos dvasios išauginimą iki europietiškos kultūros aukštumų. Suvokdamas istorines lietuvių tautos atsilikimą lėmusias priežastis, atsakomybę už atsilikimą Dobilas perkelia ant tautos pečių ir sąžinės. Jis puikiai supranta, kad atsilikusi tauta, kuri tik dabar bunda iš kultūrinio letargo, nepuls iškart „kultūringųjų tautų idėją“ studijuoti, nes vertins ne ją, o tuos pigius blizgučius, kurie atitiks jos primityvų lygį. Dobilas siūlo nebe momentinį, o dinaminį, ilgo laiko ir pastangų reikalaujantį kultūrinio tapatumo siekimą, kuris gąsdino savo sunkumu ir ilgumu. Mažstanti „čia ir dabar“ kategorijomis visuomenė nenorėjo imtis dešimtmečius trukusiančio artojėlio dvasios ugdymo, todėl Dobilas siūlymą galėjo vertinti ir kaip lietuviškumo idealų išdavystę.

Žvelgiant Dobilas akimis, daugelis lietuviams savaime suprantamų tiesų ir neįnėjamų vertybių ne tik įgauna kitokią vertę, bet ir tampa pažangos stabdžiu. Keliaujant į naujuosius laikus būtina perkainoti senąsias sustabarėjusias vertybes, tapusias primityviais blizgučiais. Vytauto didybė, teigia Dobilas, neturi visuotinės reikšmės, ji brangi ir prasminga tik lietuviams, o vokiečiams Vytautas ne daugiau kaip „garsus lietuvių karžygyss“. Lietuvos istorija kilo iš idėjos, tačiau savo esme yra fizinės jėgos istorija, panaši į totorių. Užėmę milžiniškas teritorijas lietuviai jų nesugebėjo „viduje suugdyti“ į vientisą valstybę, kaip tai padarė Karolis Didysis, todėl visa praeitis su narsiais karžygiais ir milžiniško jų darbo vaisiais dingo ir išsityrynė iš europiečių atminties.

Maironio išsiilgtieji karžygiai, atstovaujantys „lietuvių dvasios entuziastini ūpą“ (Ibid., 34), šiems laikams netinka. Būtina žadinti tautos dvasią, kurios turtais, kai lietuvių bajorija išsilakstė po svetimas tautas, o karžygių Lietuvą išblaškė istorijos skersvėjai, saugojo paprastas artojėlis, su kuriuo Dobilas sieja Lietuvos atgimimą: kada geriausius artojėlio bruožus išvysime besireiškančius kultūros srityje, tik tada „užtekės Lietuvai laimės saulutė“ (Ibid., 35). Renesansas, į kurį Dobilas mėgina šaukti visuomenę – „Į atgimimą – į renesansą“, – kaip tik ir yra vertybinis perėjimas „nuo entuziuoto karžygio prie ramaus, doringo, politingo, idealingo artojėlio“ (Ibid., 35). Lietuviškojo artojėlio kultūra, kurią šis išsaugojo nuo priešistorinių laikų, patvirtina Dobilas aksiomą, kad senais laikais lietuvių tauta buvo pasiekusi aukštą kultūrinį laipsnį. Net kitataučiai esą pastebi, kad „mūsų liaudis turi ne menkesnę vidaus kultūrą kaip kultūringesnės V. Europos tautos“ (Ibid.,

³ „Ne tik turinio, bet ir formos silpnumas aiškiai rodo rašytojų menką kultūrą“, – skeptiškai apie lietuvių rašytojų kūrinius pasisakė Čiurlionienė ir siūlė pradėti naują judėjimą, gaivinti sielą, kurti aukštos kultūros kūrinius ir šitaip „eiti į šviesią ateitį“ (Č i u r l i o n i e n ė – K y m a n t a i t ė 1998, 143).

128). Vienintelis kelias į tikrą literatūrą, kuria susidomės ir platesnis pasaulis, yra idiliškos lietuvių prigimties saugojimas, kultūrinimas ir kilninimas. Tačiau artojėli Dobilas priima ne be išlygų, nes artojėlio dvasia savaime nėra kultūrinė, ji išlieka naivi ir tik savo potencijomis artima Renesansui.

Atsargiau Dobilas ragina didžiutis net ir išgarsintu lietuvių kalbos senumu. Kalba yra tautos dvasios raiškos forma, todėl kalbos senumas rodo dvasinį tautos konservatyvumą: senas formas išlaikė tauta, nuo kultūringojo pasaulio atsiribojusi kinų siena.

Lietuvių dvasia dar nesubrendo Renesansui, tad neturi prielaidų įžengti ir į naujuosius laikus. Jaunieji lietuvių rašytojai to nenori suvokti, todėl bergždžiai žvalgosi į modernias europietiškas sroves ir bando prie jų mechaniškai prisitaikyti. Tikra komedija Dobilas vadina ragelių, dainelių, raliavimo išauklėtų jaunųjų poetų bandymą savo kūrinuose išreikšti mašinos ritmą. „Mašinos laikotarpyje“ lietuvis negali istoriškai reikštis, kadangi mašinos prigimčiai pagauti reikalingas gerokai ilgesnis laikas. Tolerantiškasis Dobilas nesiima naikinti mašinų, tik palieka jas ne kaip garbinimo objektus, o kaip priemonę tautos dvasiai laisviau plėtotis. Jis neatmeta ir modernių srovių, bet laiko jas labiau subrendusios europietiškosios dvasios raiškos forma.

Kultūros kūrimo procese svarbiausia priemone Dobilui tampa žmogus, kuris jau yra nebe „masių bejėgis narys“, bet laisvas savaimingas individas. Kultūrai žmogus subręsta tik tada, kai suranda pats save, kai visur ir visada ieško žmoniškumo. Idėjoje atgimusia Europą prie žmogaus XIV a. gražino Dante ir nuo tada žmogus yra svarbiausioji vertybė, aukščiausioji instancija, į kurią ir dėl kurios nukreipta kultūrinė veikla. O „Lietuva nei senovėje, nei dabar dar nėra žmogaus suradusi“ (Ibid., 314), žmogaus grožio nesuvokia ir žmogų vis dar tebevertina pagal akla, fanatišką jo atsidavimą idėjai (tai viduramžių požymis). Todėl tariamas piktasis genijus skaudžiai kaltina: lietuvių tautos uždavinys esąs gyvu pavyzdžiu rodyti, „kaip žmogus, turėdamas visus duomenis tapti didelis, nuvaro savo gabumus niekais“ (Ibid., 67).

Dobilas trokšta prisibrauti iki vidinės meno esmės ir taip surasti savo tėvynei kelią į aukštesnę kultūrą. Svarbiausia užduotis šiame kelyje – ugdyti tautos dvasią, kelti ją į tokį lygį, kuriame ji pati sau susikurtų naujuosius laikus, kaip autentišką saviraiškos formą. Tam reikėjo pakeisti daugelį esminių ir lietuviams brangių ar įprastų dalykų ar jų atsisakyti. Konceptualiai nuoseklus Dobilas požiūris į meno, o per jas ir į tautos dvasios problemas lietuvių kultūroje buvo ne tik naujas, bet psichologiškai ir sunkiai priimtinas, jau vien dėl to, kad Dobilas nežadėjo greito pabudimo. Dobilas siūlė kelią, kuris tarp svajonių objekto ir svajotojo įterpė labai svarbų tikslo siekimo segmentą – tautos ir žmogaus dvasios brandinimą.

Literatūra ir šaltiniai

A m b r a z e v i č i u s 1934 – Juozas Ambrazevičius, „Dobilas. Tarp rašytojo ir filosofo“, *Židinys*, 12, 520–526.

Č i u r l i o n i e n ė - K y m a n t a i t ė 1998 – Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė, *Raštai*, t. 4, Vilnius: Vaga.

J u r g u t i e n ė 2003 – Aušra Jurgutienė, „Wilhelmo Dilthey'aus hermeneutikos poveikis

- Julijono Lindės-Dobilo literatūros supratimui“, *Julijonas Lindė-Dobilas. Literatūros esmių ir laisvių architektas*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 45–79.
- K e l i u o t i s 1997 – Juozas Keliuotis, *Meno tragizmas*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga.
- K o r s a k a s 1983 – Kostas Korsakas, *Literatūros praeitis*, Vilnius: Vaga.
- K u b i l i u s 1996 – Vytautas Kubilius, *XX amžiaus literatūra*, Vilnius: Alma littera.
- L i n d ė - D o b i l a s 1996 – Julijonas Lindė-Dobilas, *Į slėpiningąjį dvasios pasaulį*, Vilnius: Vaga.
- L i n d ė - D o b i l a s 1999 – Julijonas Lindė-Dobilas, *Laiškai*, Vilnius: Vaga.
- Llk – Lietuvių literatūros kritika*, t. 2, Vilnius: Vaga.
- M y k o l a i t i s - P u t i n a s 1962 – Vincas Mykolaitis-Putinas, *Raštai*, t. 8, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.
- Š a l t e n i s 1990 – Rapolas Šaltenis, *Tarp dangaus ir žemės*, Vilnius: Vaga.
- Z a l a t o r i u s 1995 – Juozas Aputis, Albertas Zalatorius ir kt., „Darbštumas ir skubėjimo kaina“, *Metai*, 1, 74–85.

Gintaras Lazdynas

Julijonas Lindė-Dobilas, kurio niekas necitavo ir niekas neskaitė

S a n t r a u k a

Pagrindiniai žodžiai: *tautos dvasia, romanas, vertybės, „dvasios istorijos“ mokykla, kultūrinis mentalitetas, viduramžiai, Renesansas, meno srovės, naujieji laikai, kultūra, meno esmė.*

Julijonas Lindė-Dobilas žinomas kaip pirmojo lietuvių psichologinio ir socialinio romano, daugelio literatūrinės kritikos ir estetikos darbų autorius, ilgametis Panevėžio gimnazijos direktorius. Amžininkai jį apibūdino kaip dvasingą, introvertišką žmogų, sąmoningiausią idealizmo skelbėją, kuris ieškojo lietuvių charakterio apraiškų, o lietuvių literatūrą bandė suvokti pasaulinės literatūros kontekste. Nepaisant visų savo nuopelnų, tinkamo įvertinimo Dobilas nesusilaukė. 1936 m. literatūros istorijos autorius Vincas Mykolaitis-Putinas neskiria nė vienos eilutės Dobilui, o Juozas Keliuotis teigia, kad Dobilas nebuvo populiarus rašytojas, kritikai jo necitavo ir neanalizavo, o eiliniai skaitytojai net nežinojo, kad toks rašytojas yra.

Tokią kultūrinę Dobilo izoliaciją galima paaiškinti tuo, kad Dobilas kaip asmenybė susiformavo ne Lietuvoje, o gilias liuteroniškas tradicijas turinčioje Latvijoje, kurioje jis ne tik baigė vokiečių gimnaziją, bet ir kunigavo apie 15 metų. Taip susiformavo savitas Dobilo kultūrinis mentalitetas, kuris susipriešino su Lietuvoje dominuojančia pozityvistine ir materialistine pasaulėvoka.

Metodologinėmis nuostatomis Dobilas artimas vokiečių „dvasios istorijos“ mokyklai. Dobilas sukuria idealistinę kultūrinę lietuvių tautos koncepciją, kurios pamatinė idėja skelbia, kad „ne materija duoda dvasiai formas, bet dvasia pati susidaro jas sau“. Tai reiškia, kad dabartinė kultūros būseną yra ne kas kita, kaip tautos dvasios objektyvacija. Norėdama pasiekti Vakarų kultūros lygį Lietuva turi eiti vieninteliu įmanomu keliu – brandinti savo tautos dvasią, kuri kol kas generuoja tik gana primityvias formas. Šiame kelyje Lietuva pri-

valės pervertinti kai kurias vertybes, tarp jų ir senovės kultą ar pasididžiavimą savo kalbos senumu. Tauta atgims per artojų (valstiečių) dvasios kultūrinimą. Toks konceptualiai nuoseklus požiūris į meno, o per jas ir į tautos dvasios problemas lietuvių kultūroje buvo ne tik naujas, bet psichologiškai ir sunkiai priimtinas, jau vien dėl to, kad Dobilas nežadėjo greito tautos pabudimo.

Gintaras Lazdynas

Julijonas Lindė-Dobilas, who was Never Quoted and Never Read

S u m m a r y

Keywords: *nation's spirit, positivism, idealism, Taine, Dilthey, Croce, the Middle Ages, Renaissance, development of culture, stages of spiritual development, spirit's history school, capabilities, religion.*

Julijonas Lindė-Dobilas is well-known as the author of the first Lithuanian psychological and social novel, numerous literary criticism and aesthetic works, the long-time director of Panevėžys Gymnasium. Contemporaries described him as an extremely spiritual, introvert man, the most conscious preacher of idealism, who searched for manifestations of Lithuanian character, and sought to understand Lithuanian literature in the context of the world literature. Despite all his merits, Dobilas has been underestimated. Putinas, the author of the History of Literature published in 1936, does not dedicate a line to Dobilas, while Keliuotis claims that Dobilas was not a popular writer, because literary critics have not quoted him, have not analysed him, while ordinary readers have not known that such writer ever existed.

Such literary isolation of Dobilas could be explained because Dobilas as a personality was formed not in Lithuania, but in Latvia, which had deep Lutheran traditions, where he not only graduated from German gymnasium, but also was a minister for about 15 years.

According to methodological attitudes, Dobilas is close to the German school of the "history of the spirit". Dobilas created an idealistic cultural conception of Lithuanian nation, the underlying idea of which declared that "not the substance gives forms to the spirit, but the spirit per se creates it for itself". In order to reach Western cultural state, Lithuania has to go down only one possible road – to nurture its nation's spirit, which so far generates only fairly primitive forms. On this road Lithuania will have to re-evaluate some values, among them the antiquity cult or pride in its archaic language. The nation will be reborn through the cultivation of the ploughman's (peasant's) spirit. Such conceptually consistent approach to art and through it to the nation's spiritual problems in Lithuanian culture was not only new but also psychologically hardly acceptable because Dobilas did not promise the quick rebirth of the nation.

G i n t a r a s L A Z D Y N A S
Literatūros istorijos ir teorijos katedra
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38
LT-76352 Šiauliai
[GintarasLazdynas@gmail.com]